

میزان آشنایی اعضای کتابخانه مرکزی تبریز با نرم‌افزار مدیریت کتابخانه و مفاهیم

موجود در بخش جستجوی نرم‌افزار

عادلہ اسعدی*

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز

تاریخ پذیرش: 93/9/18

تاریخ دریافت: 93/4/10

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر به بررسی میزان آشنایی اعضای کتابخانه مرکزی تبریز با نرم‌افزار مدیریت کتابخانه و نیز میزان آشنایی آنان با مفاهیم موجود در بخش جستجوی نرم‌افزار در راستای نیازسنجی برگزاری دوره آموزشی استفاده از کتابخانه می‌پردازد. **روش پژوهش:** پیمایشی - تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای با 6 سوال مربوط به مشخصات فردی و 33 سوال بسته بین نمونه آماری به تعداد 361 نفر عضو فعال کتابخانه مرکزی تبریز است که در طول یک سال به کتابخانه مراجعه و از امکانات کتابخانه استفاده می‌کنند توزیع و پس از تکمیل دریافت گردید. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری در بخش روشهای توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از وجود تفاوت معنی‌دار بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین اعضای جدید و قدیم، با اطمینان 95 درصد بود. همچنین معنی‌دار بودن تفاوت بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند بررسی و تایید شد. معنی‌داری تفاوت بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه‌ها کتاب به امانت می‌برند، نیز تایید گردید.

نتیجه‌گیری: کمتر از نیمی از اعضای کتابخانه با شیوه‌ی استفاده از نرم‌افزار و مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند و در این زمینه باید آموزش‌های لازم ارایه شود.

کلیدواژه‌ها: آموزش استفاده‌کنندگان، کتابخانه مرکزی تبریز، نرم‌افزار کتابخانه‌ای، نرم‌افزار سامان، نرم‌افزار مدیریت کتابخانه، اصطلاحات کتابداری، مفاهیم کتابداری.

* نویسنده رابط : adelehasadi@gmail.com

مقدمه و بیان مساله

به اعتقاد کتر درک نادرست از اهداف کتابخانه یکی از دلایل نگرش منفی مراجعان کتابخانه است (کتر، 1389: 197). ناآشنایی با شیوه ارائه خدمات، امکانات و ابزارهای جستجوی اطلاعات میزان زمان صرف شده برای دستیابی به اطلاعات را افزایش می‌دهد و این ناآشنایی احتمال دستیابی به اطلاعات مورد نیاز را نیز کاهش خواهد داد. برگزاری دوره‌های آموزشی روشی برای تغییر نگرش نسبت به کتابخانه و آشنایی با امکانات و شیوه استفاده از آن است. آنچه افراد در طی دوره‌های آموزشی و مخصوصاً در دوره‌های آموزشی رسمی فرا می‌گیرند تاثیر چشمگیر و درازمدتی بر رفتار اطلاع‌یابی آنها خواهد گذاشت. اینگونه افراد به نحوه موثرتری از امکانات، خدمات و منابع موجود در کتابخانه، یا قابل دسترس از طریق کتابخانه، استفاده می‌کنند.

اهمیت آموزش چگونگی استفاده از کتابخانه در دهه 70 قرن نوزدهم آغاز شد. با این وجود یک قرن بعد در دهه 70 قرن بیست، آموزش مراجعان کانون توجه کتابداران دانشگاهی قرار گرفت و دوره‌های متعدد با شیوه‌های مختلف برای آموزش شیوه استفاده از کتابخانه برگزار شد (بیگدلی، 1377). در حال حاضر بنا به رهنمودهای ایفلا برای توسعه خدمات کتابخانه‌های عمومی، آموزش استفاده‌کنندگان یکی از برنامه‌های رفع نیازهای استفاده‌کنندگان کتابخانه می‌باشد. ایفلا تاکید می‌کند که کتابخانه‌های عمومی باید به استفاده‌کنندگان کمک کنند تا به آنها در استفاده موثر از منابع کتابخانه و خدمات آن یاری رساند. کارمندان کتابخانه باید به همه گروه‌های سنی کمک کنند تا آنها بیشترین و موثرترین استفاده را از فناوری اطلاعات و ارتباطات ببرند (خدمات کتابخانه‌های عمومی، ...، 1386).

بیراوند با بررسی نتایج پژوهش خود اظهار می‌دارد بطور کلی آموزش استفاده‌کنندگان مزایای عمده‌ای برای کاربر خواهد داشت:

1. دانشجویان پس از طی دوره آموزشی قادر خواهند بود با سرعت و سهولت بیشتری نیازهای اطلاعاتی خود را برآورده کرده و از این راه در تحصیل خود پیشرفت کنند.
 2. دانشجویان می‌آموزند از چه طریق سریع‌تر به اطلاعات مورد نیاز خود برسند و این یعنی صرفه‌جویی در وقت، هزینه و نیرو، زیرا با صرف کمترین وقت و بدون درگیر کردن کتابدار با مسائل جزئی، دانشجو می‌تواند به هدف اصلی خود که همان بازیابی اطلاعات است دست یابد.
 3. از طریق برنامه آموزش استفاده‌کننده است که درک بهتر و کاملتری از منابع و مواد کتابخانه‌ای برای مراجعه‌کننده حاصل شده و او را به استفاده هر چه بیشتر از این مواد و منابع وا می‌دارد (عظیمی خبازان، 1390: 138).
- آموزش کاربران دارای سطوح مختلف است. در سطح مبتدی معرفی بخشهای مختلف، امکانات و خدمات آنها، سطح متوسط برای آموزش جستجوی موضوعی منابع کتابخانه و استفاده از منابع مرجع و در سطح پیشرفته آموزش سواد اطلاعاتی و شیوه‌های تحقیق، بررسی متون و پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشد (مورگان، 2013). بررسی وضعیت و ضرورت‌های آموزشی استفاده-کنندگان، امکان برگزاری دوره متناسب با نیازهای اطلاعاتی و مهارتی اعضا کتابخانه را فراهم می‌کند.
- کتابخانه مرکزی تبریز وابسته به نهاد کتابخانه‌های کشور و بزرگترین کتابخانه نهادی کشور بوده و با ارائه خدمات اطلاع‌رسانی متنوع در ساختمانی به وسعت یازده هزار متر پاسخ‌گوی دانشجویان، دانش‌آموزان و محققان است. این کتابخانه دارای بخش‌های مختلف و خدمات متنوع بوده و این امر کار جستجو و بازیابی اطلاعات مورد نیاز کاربران کتابخانه را دشوارتر نموده است. با توجه به میزان امانت، تعداد زیاد اعضا و مراجعان کتابخانه و محدودیت نیروی انسانی، اختصاص زمان کافی جهت کمک به هریک از اعضا کتابخانه جهت دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود عملاً با مشکل مواجه است. از این رو ارزیابی میزان آشنایی اعضای کتابخانه مرکزی تبریز با نرم‌افزار مدیریت کتابخانه و نیز میزان آشنایی آنان با مفاهیم موجود در بخش جستجوی نرم‌افزار در راستای نیازسنجی برگزاری دوره آموزشی استفاده از کتابخانه ضروری به نظر می‌رسد.

هدف و فایده پژوهش

هدف پژوهش حاضر ارزیابی میزان آشنایی اعضای کتابخانه مرکزی تبریز با نرم‌افزار مدیریت کتابخانه سامان می‌باشد. استفاده از نتایج این پژوهش به کتابخانه مرکزی کمک خواهد کرد تا با تغییر شرایط برنامه‌های کاری، خدمات بهتری را ارائه نمایند.

تعریف عملیاتی اجزای مسئله

اعضای کتابخانه مرکزی: منظور اعضای فعال کتابخانه که در طول سال به کتابخانه مراجعه نموده و از خدمات آن بهره‌مند می‌شوند. اعضای جدید افرادی هستند که سابقه عضویت آنها کمتر از یکسال می‌باشد. اعضای قدیم سابقه عضویتی بیش از یکسال در کتابخانه مرکزی دارند. به دلیل تاثیر عضویت در سایر کتابخانه‌ها و استفاده از نرم‌افزار بر داده‌های بدست آمده، سابقه عضویت سایر کتابخانه‌های عمومی نیز در نظر گرفته شد.

میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه: منظور میزان آشنایی اعضای کتابخانه با شیوه‌های مختلف جستجو، مواردی که باید در جستجو دقت شود و میزان آشنایی با مفاهیم موجود در نرم‌افزار می‌باشد. مفاهیم موجود در نرم‌افزار: منظور کلمات و اصطلاحات کتابداری بکاررفته در بخش جستجوی نرم‌افزار مدیریت اطلاعات سامان است که برای جستجو و یا راهنمایی فیلدهای جستجو ارائه شده است.

فرضیه‌های پژوهش

1. کمتر از 50 درصد اعضای کتابخانه با شیوه‌ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند.
2. کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند.
3. بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین دو گروه اعضای جدید و قدیم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
4. بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
5. بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه کتاب به امانت می‌برند تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

پرسش‌های اساسی

1. وضعیت جستجوی منابع اعضای کتابخانه مرکزی چگونه است؟

پیشینه پژوهش

در ایران نیز پژوهش‌های مختلفی در این زمینه انجام شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. بابک پرتو (1368) در پایان‌نامه خود با بررسی ضرورت آموزش استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه شیراز بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان استفاده‌کننده از کتابخانه‌های دانشگاه شیراز، میزان آشنایی آنها با مواد و ابزارهای کتابخانه و شناخت مشکلات آنها در استفاده از کتابخانه را مورد سنجش قرار داده است. برای دست‌یابی به داده‌ها پرسشنامه‌ای حاوی 44 سؤال بین 10 درصد از دانشجویان استفاده‌کننده از کتابخانه‌ها توزیع گردیده و اطلاعات مورد نیاز فرضیه دوم کتابخانه‌های دانشگاه شیراز در حال حاضر فاقد امکانات، تسهیلات و برنامه‌های لازم جهت ارائه آموزش‌های ضروری هستند با توزیع پرسشنامه‌ای جداگانه، مصاحبه با کتابداران و مسئولان کتابخانه و مشاهده محیط مورد مطالعه کسب شد. برنامه آماری علوم اجتماعی (SPSS) جهت اخذ نتایج، تهیه جداول و محاسبه کمیت‌های آماری مورد استفاده قرار گرفت نتایج بدست آمده درستی فرضیه‌های تحقیق را مورد تأیید قرار داد. براساس نتایج بدست آمده توصیه‌ها و پیشنهادهایی جهت روش‌های آموزش و بهره‌گیری بیشتر از امکانات موجود و توسعه برنامه‌ها و روش‌ها بعمل آمده است.

مختاری فر (1375) با مطالعه روش‌ها و امکانات آموزش استفاده از کتابخانه‌های دانشگاهی دولتی شهر تهران دریافت که برنامه‌های آموزشی استفاده از کتابخانه در اکثر کتابخانه‌ها به ترتیب اولویت 77/4٪ آشنایی با کتابخانه، 69/8٪ آموزش استفاده از برگه‌دان، 49/1٪ آشنایی با منابع مرجع عمومی و تخصصی بوده است که 83٪ از آموزش‌ها موردی و براساس درخواست دانشجویان بوده است.

مهدی فر (1375) با مطالعه بر روی 42 نفر از دانشجویان دانشکده علوم توان‌بخشی از طریق پیش‌آزمون و پس‌آزمون دریافت که بین نمرات مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون با توانایی دانشجویان در استفاده از کتابخانه رابطه معنی‌داری وجود دارد. وی برگزاری دوره‌های بازدید از کتابخانه برای دانشجویان جدید و اجرای درس آشنایی با کتابخانه و منابع آن را برای دانشجویان سال‌های بالاتر پیشنهاد کرده بود.

پربرخ (1376) نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در پرورش مهارت‌های یادگیری مستقل را مطالعه کرده و دریافت که نه تنها برخی از کتابداران و استادان با تئوری‌های و روش‌های تدریس که در پرورش مهارت‌های یادگیری مستقل موثرند آشنایی ندارند، بلکه سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های محیط‌های آموزشی مشوق اجرای این گونه برنامه‌ها در جهت پرورش مهارت‌های یادگیری مستقل نیستند.

آمارلو و پورمند (1381) گزارش از یک تجربه در مورد بررسی اهمیت آموزش مراجعان در بهره‌وری بیشتر از کتابخانه‌ها را ارائه می‌دهد. نویسنده ضمن برشمردن فواید آموزش استفاده‌کنندگان کتابخانه، به‌طور گذرا به مباحث و عوامل دخیل در آموزش مراجعان از جمله استفاده از فن‌آوری جدید می‌پردازد. سپس بحثی در زمینه‌های آموزش مراجعان و روش‌ها و ابزارهای لازم برای این مقوله به میان می‌آورد. در ادامه به ویژگی‌های خاص کتابخانه حاج شیخ عباس تربتی - که یکی از کتابخانه‌های اقماری کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی است - اشاره می‌شود. در نهایت، ضمن تشریح تجربه‌ای که در زمینه آموزش مراجعان در کتابخانه پیشین به دست آمده است، یافته‌های حاصل از آن ارائه می‌شود.

کاشانی زاده (1381) با بررسی عوامل موثر بر استفاده بهینه از کتابخانه‌های دانشگاهی 21 متن مربوط به میزان رضایت مراجعان کتابخانه‌های دانشگاهی را بررسی کرده عوامل مشترک مقالات را به شرح زیر استخراج نموده است: سرعت دستیابی به اطلاعات با اشتراک 30٪؛ آموزش چگونگی استفاده از کتابخانه با اشتراک 33/4٪؛ لزوم توجه بیشتر به بخش مرجع و پاسخگویی بهتر در آن با اشتراک 28/6٪؛ روزآمدبودن منابع با اشتراک 23/9٪ و وجود کتابدار متخصص با اشتراک 19/4٪ عوامل هستند که نقش بسزایی در افزایش میزان رضایت اعضای کتابخانه‌های دانشگاهی دارد.

«موسوی شوشتری» (1382) با هدف بررسی میزان رضایت استفاده‌کنندگان از خدمات کتابخانه مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، پژوهشی را انجام داد. برای گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای تهیه و به نمونه 278 نفری از استفاده‌کنندگان کتابخانه داده شد. با توجه به نتایج حاصل از تحلیلهای آماری، بیشترین مراجعه‌کنندگان به کتابخانه مرکز را دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی از گروه آموزشی علوم انسانی تشکیل می‌دادند. بیشترین زمینه‌های استفاده از کتابخانه، انجام کارهای پژوهشی و تهیه پایان‌نامه بود. میانگین میزان آگاهی مراجعه‌کنندگان از خدمات کتابخانه، سطح آگاهی پایین آنان را از خدمات ارائه‌شده در این کتابخانه نشان داد (39/61).

«رئیزی و ابراهیمی» (1386) در پژوهش خود به منظور ارزیابی میزان رضایت استفاده‌کنندگان از منابع موجود و خدمات ارائه‌شده در کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران، 400 پرسشنامه را بین استادان و دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری مراجعه‌کننده به کتابخانه مرکزی توزیع کردند. این مطالعه در شهریور و مهر 1383 و به روش توصیفی - پیمایشی انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه بود. یافته‌های پژوهش نشان داد منابع موجود در کتابخانه مرکزی، جوابگوی نیازهای اطلاعاتی مراجعان نیست و به روز نبودن این منابع، بیش از تعداد آنها نارضایتی افراد مورد پژوهش را در پی دارد. در ضمن، به دلیل

ناتوانی برخی از اعضای هیئت علمی و دانشجویان در انجام جستجوهای رایانه‌ای و یا دسترسی به منابع الکترونیکی و احتمالاً دریافت نکردن کمک کافی، از منابع موجود استفاده بهینه نمی‌شود. لذا به منظور ارتقای بهره‌وری در کتابخانه مرکزی و جلب رضایت مراجعه‌کنندگان، توصیه می‌شود ضمن اصلاح فرایندهای کاری، دوره‌های کوتاه مدت آموزشی در زمینه آشنایی با منابع و امکانات موجود در کتابخانه و چگونگی جستجوهای رایانه‌ای، برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان برگزار گردد. همچنین، آموزش کتابداران و دستیاران آنها در کمک‌رسانی مؤثرتر به استادان و دانشجویان در زمینه جستجوهای رایانه‌ای، توصیه می‌گردد. محمدی و فضل‌اللهی (1387) به بررسی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم با کتابخانه و ضرورت ارائه آموزش از دیدگاه آن‌ها پرداخته‌اند و با بررسی نظرات 351 نفر از دانشجویان (نمونه 5 درصد از دانشجویان) در سطوح مختلف تحصیلی به این نتیجه دست یافته‌اند که دانشجویان راه‌های جستجوی اطلاعات را به خوبی نمی‌دانند. 32٪ آنها منابع مورد نظرشان را خود جستجو می‌کنند. بقیه افراد برای این منظور از شخص ثالثی کمک می‌گیرند. در بین انتخاب روش آموزشی مناسب، به کارگیری کتابدار متخصص در بخشهای مختلف کتابخانه برای ارائه آموزش‌های موردی همراه تهیه بروشور یا جزوه چاپی، تشکیل کارگاه آموزشی، ارائه یک درس 2 واحدی و تهیه نوار ویدئویی، در رتبه‌های بعدی قرار گرفت. بین میزان آشنایی و تسلط دانشجویانی که دوره آشنایی با کتابخانه را در دانشگاه به عنوان واحد درسی گذارنده‌اند با دانشجویان دیگر با اجرای آزمون تی با سطح معنی‌داری 99٪ تفاوت معنی‌داری وجود داشت.

رویاتی، ضیایی و احتشام (1391) به بررسی میزان آگاهی و استفاده اعضای کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از بخش اطلاع‌رسانی پرداخته با مطالعه توصیفی تحلیلی، 588 نفر اعضای کتابخانه انتخاب و بررسی شدند. پرسشنامه‌ای محقق ساخته بر اساس اهداف مطالعه تنظیم و طیفی از امکانات و خدمات بخش، مورد ارزیابی قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری من ویتنی و کروسکال والیس با نرم‌افزار (SPSS ویرایش 15) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که از 588 نفر افراد مورد مطالعه، 57٪ دانشجو، 18٪ کارمند، 20٪ اعضای هیات علمی و 5٪ اعضای آزاد بودند. 93.4 درصد، از ساعت کاری کتابخانه آگاه بودند و 16.6 درصد افراد، از آن رضایت نداشتند. بیشترین آگاهی اعضا از پایگاه اطلاعاتی Irandoc با 66.8٪ و کمترین مربوط به Ovid با 5.4٪ بود. نرم‌افزار Word بیشترین استفاده را داشت. میانگین نمره کسب شده از مجموع 116 نمره میزان استفاده از خدمات، 19.1 ± 21.7 بود. بین میزان آگاهی و استفاده اعضای مورد مطالعه، ارتباط معنی‌داری وجود داشت. ($p < 0.001$)

پیشینه‌های خارج از کشور

براساس یافته‌های یالبرانت و مالی (Fjallbrant and Malley, 1984) در بررسی کتابخانه‌های دانشگاهی دانمارک مشخص شد که 93٪ از کتابخانه‌ها به نوعی برنامه آشنایی با کتابخانه را برای دانشجویان ورودی جدید خود اجرا کرده‌اند، از این تعداد 52٪ از روش سخنرانی، 33٪ از نوار ضبط و اسلاید و 21٪ از نوار ویدئو و 43٪ از تمرین‌های عملی استفاده می‌کردند. گین (Ginn, 1987) خلاصه‌ای از ارزیابی‌های صورت گرفته برای دوره‌های آموزشی برگزار شده جهت آشنایی کاربران کتابخانه دانشکده علوم سلامت دانشگاه ایلنویز شیکاگو با پایگاه اطلاعاتی مدلاین پرداخته است. این ارزیابی در سال 1985 به مدت یک سال طی 9 دوره آموزشی یک روزه برای 95 پزشک برگزار شد. در پایان دوره ارزیابی به عمل آمده نشان می‌دهد 88٪ پزشکان دوره آموزشی را در روند آشنایی با پایگاه اطلاعاتی موثر ارزیابی کردند. بهتی (Bhatti, 2007) رابطه بین دوره آموزش کتابخانه‌های دانشگاهی و فرآیند آموزش دانشگاهی را بررسی می‌کند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه با تعلیم دهندگان دوره‌های آموزشی کتابخانه و نیز کارکنان کتابخانه، دانشجویان و اعضای هیئت علمی صورت گرفت. نتایج نشان دهنده تاثیر عینی آموزشهای کتابخانه‌ای در فرآیند تعلیم دانشگاهی است. همچنین دوره آموزشی در قالب واحد درسی دانشگاهی بهترین شکل آموزش تشخیص داده شد.

سلیمان (Suleiman, 2012) برنامه آموزش کاربران کتابخانه‌های دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی را بررسی نموده است. در این پژوهش 17 سوال در قالب پرسشنامه از 75 دانشجوی منتخب هر دانشکده توزیع و داده‌ها به صورت توصیفی ارائه شده است. نتایج نشان داد که از 75 دانشجوی شرکت‌کننده 59٪ بومی و 41٪ خارجی می‌باشند. ارزیابی برنامه آموزش برگزار شده نشان می‌دهد اکثر افراد برنامه آموزشی را در بهبود نتایج جستجوی خود موثر دانسته و کیفیت آموزش کتابدار آموزش‌دهنده را مناسب ارزیابی نموده و علاقه‌مند به برگزاری دوره‌های بیشتر در این زمینه هستند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پیمایشی تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای استاندارد که از روایی و پایایی لازم برخوردار بود. (پایایی سوال مربوط به میزان آشنایی با نرم‌افزار براساس فرمول آلفای کرباخ 0/7 و برای سوالات مربوط به میزان آشنایی با مفاهیم موجود در نرم‌افزار 0/92 است) که با 6 سوال مربوط به مشخصات فردی و 33 سوال بسته استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق تعداد 6135 نفر عضو فعال کتابخانه مرکزی تبریز است که در یک سال به کتابخانه مراجعه کرده و از امکانات کتابخانه استفاده نمایند. تعداد نمونه 361 نفر از طریق نرم‌افزار آماری مشخص و پرسش‌نامه‌ها بین اعضای نمونه آماری تحقیق توزیع گردید که از این تعداد، 315 پرسش‌نامه به طور کامل تکمیل و از سوی پاسخ‌گویان عودت داده شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، ابتدا داده‌های پژوهشی از پرسش‌نامه‌ها استخراج و در جدول اطلاعات کلی تنظیم شد. سپس کلیه اطلاعات پس از ورود داده‌ها با استفاده از کامپیوتر و از طریق نرم‌افزار آماری SPSS در بخش روشهای توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

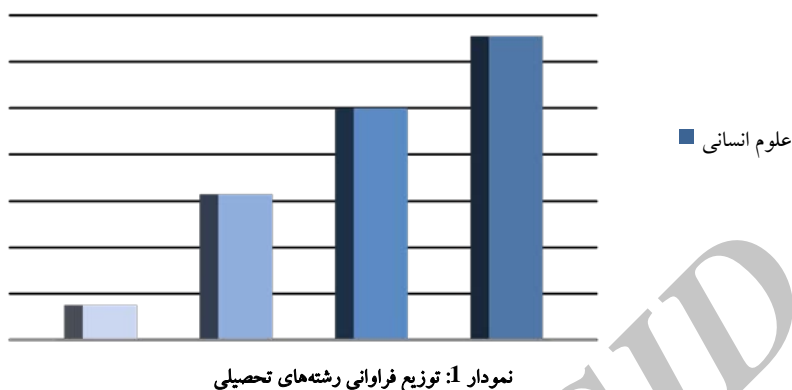
تعداد 350 پرسش‌نامه بین اعضای جامعه آماری تحقیق توزیع شد که از این 350 پرسش‌نامه تعداد 315 پرسش‌نامه به طور کامل تکمیل و از سوی پاسخ‌گویان عودت داده شده که به طور تفصیلی مشخصات عمومی پاسخ‌دهندگان از جمله سن، جنسیت، شغل، رشته تحصیلی و میزان تحصیلات از طریق جدول توزیع فراوانی توصیف گردید. در این بخش ابتدا به توصیف داده‌های جمعیت شناختی با استفاده از جداول و نمودارها پرداخته شده است. نتایج حاصل از این تجزیه و تحلیل به صورت زیر می‌باشد:

48/6٪ پاسخ‌دهندگان مرد و 50/8٪ زن بودند. بررسی گروه‌های سنی شرکت‌کنندگان نشان می‌دهد 92/4٪ شرکت‌کنندگان زیر 35 سال سن دارند. این بدین معنی است که بخش عمده مراجعان کتابخانه مرکزی جوانان و نوجوانان هستند. جدول 1 توزیع فراوانی سن افراد شرکت‌کننده در پژوهش را نشان می‌دهد.

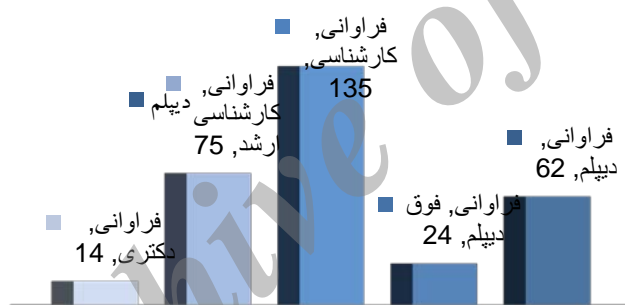
جدول 1: توزیع فراوانی گروه‌های سنی

گروه سنی	فراوانی	درصد فراوانی
13 تا 18 سال	39	12/4
19 تا 24 سال	116	36/8
25 تا 30 سال	95	30/2
31 تا 36 سال	41	13
37 تا 42 سال	11	3/5
43 و بیشتر	13	4/1
کل	315	100

بررسی گروه‌های شغلی پاسخ دهندگان نشان می‌دهد ۵۳/۳٪ پاسخ دهندگان را دانش آموزان و دانشجویان تشکیل می‌دهند. بررسی رشته‌های تحصیلی پاسخ دهندگان نشان می‌دهد بیشترین درصد فراوانی با ۴۱/۶٪ مربوط به علوم انسانی و کمترین درصد فراوانی با ۴/۸٪ مربوط به رشته‌های هنری می‌باشد. نمودار ۱ توزیع فراوانی براساس رشته‌های تحصیلی را نشان می‌دهد.

بررسی سطح تحصیلی پاسخ دهندگان نشان می‌دهد سطح کارشناسی با ۴۲/۹٪ بیشترین و دکتری با ۴/۴٪ پایین‌ترین میزان را دارا هستند. فراوانی سطح تحصیلی در نمودار ۲ قابل مشاهده است.

نمودار ۲: توزیع فراوانی سطح تحصیلات

پاسخ به پرسش اساسی پژوهش

برای بررسی سؤال اساسی پژوهش درباره وضعیت جستجوی اعضا، سؤالاتی درباره شیوه جستجوی، نوع فیلد پرکاربرد، مجموعه کتب مورد علاقه و مدت زمان جستجوی اطلاعات در نرم‌افزار پرسیده شد که نتایج سؤالات به شرح زیر می‌باشد. بررسی وضعیت جستجوی اعضا نشان می‌دهد ۵۳/۷٪ اعضا از جستجوی آزاد استفاده می‌کنند. جستجوی کتابخانه من و پیشرفته با ۱۹/۷٪ و ۱۹/۴٪ در رتبه‌های بعد قرار داشته و جستجوی فهرست با ۶/۳٪ فراوانی کمتر از دیگر روشها استفاده می‌شود. در بررسی میزان استفاده از فیلدهای جستجو، از ۳۱۵ نفر شرکت کننده ۲۳۵ نفر از فیلد عنوان، ۱۱۵ نفر از فیلد موضوع و ۱۰۴ نفر از فیلد پدیدآورنده و تنها ۸ نفر از سایر اطلاعات کتابشناختی برای جستجوی منابع خود استفاده می‌کنند (امکان انتخاب بیش از یک فیلد وجود داشت).

بررسی نوع منابع مورد علاقه برای امانت و استفاده در کتابخانه نشان می دهد 41/2٪ اعضا معمولا کتابهای پژوهشی، 36/8٪ اعضا کتب درسی، 27/9٪ کتب عمومی موضوعی، 16/1٪ کمک درسی و 17/7٪ رمان و داستان را جستجو و به امانت می برند. بررسی مدت زمان جستجوی اعضا نشان می دهد 66/9٪ اعضا برای جستجوی منابع خود زمانی بیش از 10 دقیقه صرف می کنند. جدول زیر توزیع فراوانی مدت زمان جستجوی اطلاعات در نرم افزار را در بین اعضا نشان می دهد.

جدول 2: توزیع فراوانی سوال 8

گزینه ها	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از 10 دقیقه	95	30/2
10 تا 20 دقیقه	138	43/8
20 تا 30 دقیقه	44	14
30 تا 40 دقیقه	10	3/2
بیشتر از 40 دقیقه	19	6
بی پاسخ	9	2/9
کل	315	100

جدول 3: شاخص های آماری محاسبه شده عبارتند از: تعداد واحدهای آماری، دامنه، مینیمم، ماکزیمم، میانگین، انحراف معیار، واریانس

متغیرها	شاخص های آماری	تعداد	دامنه	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
سن		315	51	13	64	25/9	7/4	54/6
سابقه		315	26	1	27	3/26	3/1	9/6
آشنایی با نرم افزار کتابخانه		315	25	5	30	14/8	5/4	28/9
آشنایی با مفاهیم نرم افزار کتابخانه		315	84	21	105	54	17/5	308/1

نتایج در جدول (11) نشان داده شده است با توجه به نتایج حاصل از آزمون فوق سطح معناداری در متغیرهای مربوط به نرم افزار از 0.05 بزرگتر هستند پس می توان گفت متغیرهای یادشده دارای توزیع نرمال هستند و بایستی از روش های توزیع نرمال برای بررسی متغیرهای فوق بهره جست.

آزمون فرضیه های پژوهش

فرضیه اول

H_0 : میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین دو گروه اعضای جدید و قدیم تفاوت معنی داری وجود ندارد.

H_1 : میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین دو گروه اعضای جدید و قدیم تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه تحقیق از آزمون t دو نمونه‌ای استفاده می‌کنیم. سطح معنی داری برابر $0/003$ شده است که کمتر از سطح خطای $0/05$ درصد است پس فرض صفر مبنی بر عدم وجود تفاوت بین دو گروه اعضای جدید و قدیم را رد می‌کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در دو گروه اعضای جدید و قدیم تفاوت معنی‌داری وجود دارد. این تفاوت نشان می‌دهد که میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در اعضای قدیم بیشتر از اعضای جدید است.

جدول 4: آمارهای گروهی

انحراف معیار میانگین	انحراف معیار	میانگین	تعداد		
1/2	5/4	12/2	21	جدید	میزان آشنایی با
0/46	5/3	16/01	135	قدیم	نرم‌افزار کتابخانه

جدول 5: نتایج آزمون t

فاصله اطمینان 95 درصد برای تفاضل میانگین‌ها		خطای معیار تفاضل میانگین‌ها	تفاضل میانگین‌ها	سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره t	متغیر
حد بالا	حد پایین	1/25	-3/8	0/003	154	-3/03	میزان آشنایی با
-1/31	-6/24						نرم‌افزار کتابخانه

فرضیه دوم

H_0 : بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.
 H_1 : بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 برای آزمون فرضیه تحقیق از آزمون آنالیز واریانس استفاده می‌کنیم. سطح معنی‌داری برابر $0/047$ شده است که کمتر از سطح خطای $0/05$ درصد است. پس فرض صفر مبنی بر عدم وجود تفاوت بین گروه‌های مختلف را که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند رد می‌کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول 6: آمارهای توصیفی

ماکزیمم	مینیمم	فاصله اطمینان 95 درصد برای میانگین‌ها		خطای معیار میانگین‌ها	انحراف معیار	میانگین	تعداد	متغیر
		حد بالا	حد پایین					
30	5	16	12	1	6/7	14	44	کمتر از 1 بار در ماه
29	5	15	12/8	0/5	5/1	13/9	91	1-2 بار در ماه
26	6	16/3	13/6	0/7	5	15	54	3-4 بار در ماه
22	6	17/7	14	0/9	4	15/8	20	4-5 بار در ماه
30	6	17	15	0/5	5/2	16	103	بیشتر از 5 بار در ماه
30	5	15/5	14/3	0/3	5/3	15	312	کل

جدول 7: نتایج آنالیز واریانس

تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری
بین گروهی	273/6	4	68/4		
درون گروهی	8597/02	307	28	2/4	0/047
کل	8870/7	311	-		

فرضیه سوم

H_0 : بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه های مختلف که در ماه کتاب به امانت می برند تفاوت معنی داری وجود ندارد.

H_1 : بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه های مختلف که در ماه کتاب به امانت می برند تفاوت معنی داری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه تحقیق از آزمون آنالیز واریانس استفاده می کنیم. سطح معنی داری برابر 0/03 شده است که کمتر از سطح خطای 0/05 درصد است پس فرض صفر مبنی بر عدم وجود تفاوت بین گروه های مختلف که در ماه کتاب به امانت می برند را رد می کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه های مختلف که در ماه کتاب به امانت می برند تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول 8: آمارهای توصیفی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین ها	فاصله اطمینان 95 درصد برای میانگین ها		مینیمم	ماکزیمم
					حد بالا	حد پایین		
کمتر از 2 کتاب	103	13/7	5/3	0/5	12/7	14/8	5	30
2 الی 4 کتاب	125	15	5/4	0/5	14	16	5	30
5 الی 7 کتاب	53	16	5/04	0/7	14/6	17/4	6	29
8 الی 10 کتاب	19	16/8	5/7	1/3	14/03	19/5	6	26
بیشتر از 10 کتاب	10	16/3	4	1/2	13/5	19/1	11	22
کل	310	14/9	5/3	0/3	14/3	15/5	5	30

جدول 9: نتایج آنالیز واریانس

تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری
بین گروهی	295/5	4	73/9	2/64	0/03
درون گروهی	8536/8	305	28		
کل	8832/3	309	-		

فرضیه چهارم

H_0 : بیش از 50 درصد اعضا کتابخانه به شیوه ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند.

H_1 : کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه به شیوه ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند.

برای آزمون فرضیه تحقیق از t یک نمونه‌ای استفاده می‌کنیم. سطح معنی‌داری برابر 0/000 شده است که کمتر از سطح خطای 0/05 درصد است پس فرض صفر را رد می‌کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه به شیوه‌ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند.

جدول 10: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای

مقدار آزمون = 0/5							متغیر	
فاصله اطمینان 95 درصد برای تفاضل میانگین‌ها		تفاضل میانگین از مقدار آزمون	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	t	میانگین		تعداد
حد بالا	حد پایین							
15	13/7	14/3	0/000	314	47/4	14/8	315	شیوه ی استفاده از نرم‌افزار

فرضیه پنجم

H_0 : بیش از 50 درصد اعضای کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند.

H_1 : کمتر از 50 درصد اعضای کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند.

بررسی میانگین داده‌های بدست آمده از طیف 5 گزینه‌ای لیکرت برای سنجش میزان آشنایی اعضا با مفاهیم موجود در بخش - های مختلف جستجوی نرم‌افزار نشان می‌دهد آشنایی اعضا با برخی مفاهیم مانند عنوان، موضوع، مترجم، پدیدآورنده، ناشر، تاریخ نشر بین متوسط تا زیاد بوده ولی آشنایی با مفاهیمی مانند محل نشر، لیست کتابخانه، اطلاعات نشر، مشخصات ظاهری، رده، یادداشت کتاب، بارکد، و شماره رکورد بین کم تا حد متوسط می‌باشد. اعضای کتابخانه آشنایی خیلی کمی با مفاهیمی اعم از شابک، فروست، عنصر شناسه‌ای، شناسه افزوده، تقسیم فرعی موضوعی، تقسیم فرعی شکلی و وجین دارند.

جدول 11: توزیع میانگین طیف لیکرت میزان آشنایی با هر یک از مفاهیم

مفاهیم	میانگین طیف لیکرت	مفاهیم	میانگین طیف لیکرت	مفاهیم	میانگین طیف لیکرت
عنوان	۳۸۴	لیست کتابخانه	۲۰۹۰	شابک	۱۰۹۸
موضوع	۳۰۶۴	اطلاعات نشر	۲۰۷۶	فروست	۱۰۷۴
مترجم	۳۰۵۹	مشخصات ظاهری	۲۰۷۳	عنصر شناسه ای	۱۰۷۲
پدیدآورنده	۳۰۴۸	رده	۲۰۵۸	شناسه افزوده	۱۰۷۰
ناشر	۳۰۴۳	یادداشت کتاب	۲۰۳۸	تقسیم فرعی موضوعی	۱۰۶۶
تاریخ انتشار	۳۰۳۲	بارکد کتاب	۲۰۳۲	تقسیم فرعی شکلی	۱۰۶۳
محل نشر	۲۰۹۹	شماره رکورد	۲۰۰۷	وجین	۱۰۵۶

برای آزمون فرضیه تحقیق از t یک نمونه‌ای استفاده می‌کنیم. سطح معنی‌داری برابر $0/000$ شده است که کمتر از سطح خطای $0/05$ درصد است پس فرض صفر را رد می‌کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم افزار آشنایی دارند.

جدول 11: نتایج آزمون t یک نمونه ای

مقدار آزمون = $0/5$								متغیر
فاصله اطمینان 95 درصد برای تفاضل میانگین‌ها		تفاضل میانگین از مقدار آزمون	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	t	میانگین	تعداد	
حد بالا	حد پایین							
55/5	51/6	35/5	0/000	314	54/1	54	315	آشنایی با مفاهیم از نرم افزار

نتیجه گیری

بررسی فرضیه اول پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنی‌دار بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین اعضای جدید و قدیم، سطح معنی‌داری برابر $0/003$ بوده و با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در دو گروه اعضای جدید و قدیم تفاوت معنی‌داری وجود دارد. این تفاوت نشان می‌دهد که میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در اعضای قدیم بیشتر از اعضای جدید است.

در فرضیه دوم پژوهش، معنی‌دار بودن تفاوت بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند بررسی شده و سطح معنی‌داری آزمون آنالیز واریانس برابر $0/047$ بوده و با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند تفاوت معنی‌داری وجود دارد و افزایش مراجعه به کتابخانه بر روند آشنایی با نرم افزار کتابخانه موثر است.

فرضیه سوم پژوهش معنی‌داری تفاوت بین میزان آشنایی با نرم افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه کتاب به امانت می‌برند را بررسی می‌کند. نتایج آزمون آنالیز واریانس برابر $0/03$ بوده و با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با

نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه کتاب به امانت می‌برند تفاوت معنی‌داری وجود دارد و تعداد امانت کتاب بر میزان آشنایی فرد با نرم‌افزار موثر است.

برای آزمون فرضیه تحقیق از آزمون آنالیز واریانس استفاده می‌کنیم. سطح معنی‌داری برابر 0/03 شده است که کمتر از سطح خطای 0/05 درصد است. پس فرض صفر مبنی بر عدم وجود تفاوت بین گروه‌های مختلف را که در ماه کتاب به امانت می‌برند را رد می‌کنیم. یعنی با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که بین میزان آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه در بین گروه‌های مختلف که در ماه کتاب به امانت می‌برند تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه چهارم پژوهش ادعا می‌کند که کمتر از 50 درصد اعضای کتابخانه به شیوه‌ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند. آزمون فرضیه t یک نمونه‌ای سطح معنی‌داری برابر 0/000 را دربرداشته و با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه به شیوه‌ی استفاده از نرم‌افزار آشنایی دارند.

فرضیه پنجم پژوهش ادعا می‌کند کمتر از 50 درصد اعضای کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند. آزمون فرضیه t یک نمونه‌ای دارای سطح معنی‌داری برابر 0/000 بوده و با اطمینان 95 درصد می‌پذیریم که کمتر از 50 درصد اعضا کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار آشنایی دارند.

پیشنهادهای پژوهش

با توجه به یافته‌های پژوهش که نشان دهنده آشنایی کم اعضای کتابخانه مرکزی تبریز با امکانات، خدمات و مقررات موجود بخش‌های مختلف می‌باشد، پیشنهاد می‌شود دوره آموزشی به همراه بازدید از بخش‌های مختلف و معرفی حضوری واحدها جهت آشنایی با بخش‌های مختلف هم به لحاظ موقعیت فیزیکی و هم به لحاظ آشنایی با امکانات و مقررات هر بخش برای اعضا جدید کتابخانه برگزار گردد. در خصوص آشنایی کم اعضا کتابخانه با مفاهیم موجود در نرم‌افزار، با توجه به اینکه کلمات ناآشنای زیاد در نرم‌افزار مانع ایجاد ارتباط صحیح کاربر با آن شده و سردرگمی کاربر را به همراه خواهد داشت و از آنجا که برخی از این مفاهیم مانند عنصر شناسه‌ای، شناسه افزوده، تقسیم فرعی موضوعی و تقسیم فرعی شکلی بیشتر برای کتابداران آشنا بوده و کاربرد دارد، از این رو جستجوی این فیلدها و کلمات راهنمای فیلدها را می‌توان صرفاً برای کاربران کتابدار فعال نمود. توضیح مختصر فیلدها در دوره آموزشی نیز در آشنایی بیشتر اعضا موثر خواهد بود.

منابع

- آمارلو، زهره، پورمند، علیرضا (1381). بررسی اهمیت آموزش مراجعان در بهره‌وری بیشتر از کتابخانه‌ها؛ گزارش از یک تجربه کوچک. کتابداری و اطلاع‌رسانی. 5 (1): 105 - 122
- بیگدلی، زاهد (1377). آموزش استفاده از کتابخانه‌های دانشگاهی. فصلنامه کتاب. (36-35): 49-59.
- پرتو، بابک (1368). بررسی لزوم آموزش استفاده از کتابخانه در کتابخانه‌های دانشگاه شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
- پریرخ، مهری (1377). نقش آموزشی کتابخانه‌های دانشگاهی: مروری بر مباحث عمده و جریان شکل‌گیری. کتابداری و اطلاع‌رسانی. 1 (3): 37-56.
- خدمات کتابخانه‌های عمومی رهنمودهای ایفلا/ یونسکو برای توسعه. شکویی، علی (مترجم)، مختاری معمار، حسین، ویراستار. تهران: چاپار.
- روبیاتی، مهری، ضیایی، نرگس، احتشام، حمیده (1391). آگاهی و استفاده اعضای کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از بخش اطلاع‌رسانی. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. 19 (1): 106-113

- رئیس، پوران، ابراهیمی، عزت (1386). میزان رضایت استفاده کنندگان از کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران در رابطه با منابع موجود و خدمات ارائه شده در سال 1383. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. 10 (1): 123-140.
- عظیمی خبازان، فرنوش (1391). خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاهی. تهران: کتابدار.
- کنز، ویلیام ا. (۱۳۷۹). آموزش شیوه استفاده از منابع کتابخانه ای. مترجم دکتر سعید رضایی شریف آبادی، کتابداری و اطلاع‌رسانی. 3 (3): ۱۶۳ - ۱۸۲.
- کاشانی زاده، ایران (1381). با بررسی عوامل موثر بر استفاده بهینه از کتابخانه‌های دانشگاهی. مجله کتابداری (38): 67-90.
- موسوی شوشتری، مژگان (1382). بررسی میزان رضایت استفاده کنندگان از خدمات کتابخانه مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. فصلنامه اطلاع‌رسانی. 18 (3 و 4): 84-93.
- محمدی، مهدی، فضل‌اللهی، سیف‌اله (1387). بررسی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم با کتابخانه و ضرورت ارائه آموزش از دیدگاه آن‌ها. مجله کتابداری. 42 (48): 93-118.
- مختاری فر، حمیدرضا (1375). بررسی برنامه‌ها، روش‌ها و امکانات آموزشی استفاده از کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران و دیدگاه مدیران کتابخانه‌ها و نظرات آنها در مورد برنامه‌های ارائه شده. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.
- مهدی فر، فاطمه (1375). بررسی تاثیر اجرای برنامه‌های آموزشی استفاده از کتابخانه بر توانایی استفاده از کتابخانه توسط دانشجویان رشته شنوایی سنجی دانشکده علوم توانبخشی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.
- Bhatti, Rubina (2007). User Education Programme in the John Rylands University Library of Manchester: A Case Study. *Pakistan Journal of Library & Information Science*. Issue 8.
- Fjallbrant, Nancy and Malley, Ian. (1984). *User education in libraries* 2nd ed. London: Clive Bingley.
- Ginn, David (1987). Evolution of an End-User Training Program. *Bull. Med. Libr. Assoc.* 5(2)
- Murugan, S(2013). User education: Academic libraries. *International Journal of Information Technology and Library Science Research*, 1(1), 1-6.
- Suleiman, Shammasi Ali (2012). User Education Programs in Academic Libraries: The Experience of the International Islamic University Malaysia Students. *Library Philosophy and Practice*.